

z civilizačného smerovania k jeho stláčaniu na čo najmenší časový interval. Bez strachu, že ho niekto obviní zo spiatocníctva, vyslovil želanie, aby práve detská kniha dokázala aspoň čiastočne paralyzovať či spomaliť horúčkovitý „**chvat doby**“, aby detský subjekt mal dostatok času na prirodzené dozretie. Pravdaže vedel, že spoločenský vývin nemožno zastaviť. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo venoval pozornosť literatúre, ktorá zo svojej funkcie programovo akceleruje kognitívne schopnosti dieťaťa. (J. Noge: VTR a literatúra pre najmenších. Zlatý máj, 24, 1980, č. 7, s. 403.)

Spomienky na Júliusa Nogueho

MICHAL GÁFRIK, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

Každý z nás, či sa nám to páči alebo nie, či si to uvedomujeme alebo sa tomu vzpie-rame, je svojím spôsobom účastníkom historického diania, na živote a osude každého sa zrkadlí niečo z dobového ovzdušia, dobovej problematiky, lámania charakterov a podobne. Život každého môže byť teda aj akýmsi kľúčom k objasneniu „nelogickosti“ doby, nepochopiteľných názorových premien a zvrátov v medziľudských vzťahoch. S týmto vedomím pristupujem k spomínaniu na môjho dlhoročného spolužiaka a priateľa, ktorý – žiaľ – nestihol naplniť všetky svoje tvorivé plány. Prosím o prepáčenie, že, viac ako mi je milé, budem hovoriť aj o sebe. Bez spomenutia mojich životných osudov, zmien postojov dlhoročných priateľov a známych a zároveň pomoci ľudí, ktorí ma predtým vôbec nepoznali, nemožno pochopiť všeličo z nedávnej minulosti. V nijakom prípade nechcem byť sudcom, iba relatívne objektívnym zaznamenávateľom faktov a udalostí.

Neviem, či v našich literárnych dejinách sa vyskytol prípad, aby z jednej triedy gymnázia vyšli dvaja študenti, ktorých osudom a profesionálnou náplňou sa stala literatúra, navyše ako predmet literárnovedného výskumu.

S Julom Nogem som sa zoznámil v kvinte lučenského gymnázia na jeseň 1946. Študoval tu už aj v kvarte, ale v jednej triede sme sa stretli až v nasledujúcom školskom roku a zotrvali sme v nej až po maturitu v roku 1950.

Spočiatku naše kontakty boli len formálne. Trvalo istý čas, kým sa nový kolektív, vytvorený z dvoch tried, stmelil, a navyše na môj vkus Noge bol až príliš vzorným študentom. Nebol síce nejakým „bifľošom“, ale prirodzené nadanie spájal so svedomitým prístupom k štúdiu. Neviem, či za tie štyri roky mal niekedy na vysvedčení horšiu známku ako jednotku.

O Nogueho svedomitosti a zároveň ambicióznosti svedčí aj fakt, že sa „neulial“ ani z takého podujatia, na ktoré nemal fyzické predpoklady. Súčasťou akýchsi vtedajších pretekov fyzickej zdatnosti bol aj cezpoľný beh na dlhšiu vzdialenosť. Preteky neboli povinné, ale hoci Noge mal nadváhu, zúčastnil sa aj na tomto behu. Bolo vidieť jeho veľké vôľové úsilie, ale hoci už nevládal, nevzdával sa. Hodný kus pred cieľom som ho preto chytil za ruku (ja som sa behu nezúčastnil) a doslova dotiahol ho do cieľa. Takúto ambicióznosť a pevnú vôľu uplatňoval neskôr aj v literárnohistorickej práci.

Ako svedomitý a vzorný študent Noge sedával vždy vpredu (v druhej lavici), ja naopak, v predposlednej alebo poslednej, kde som i počas vyučovania viac unikol pozor-

nosti profesorov a mohol som sa venovať tomu, čo ma viac zaujímal – knihy, ku ktorej sa mi podarilo dostať.

Charakteristika Nogeho ako svedomitého študenta neznamená, že by bol býval nejakým „suchárom“. Mal výrazné satirické a parodické schopnosti, ale uplatňoval ich len mimo vyučovania, najmä počas školských výletov a záznamov z nich, na rôznych kultúrnych podujatiach (predovšetkým na večierkoch počas školských lyžiarskych kurzov) či programoch samovzdelávacieho krúžku (spočiatku tolerovaného, neskôr postupne likvidovaného). Obľúbenou formou jeho humoru boli aktuálne a adresné verše na melódie známych šlágrov. Časť z nich, vrátane satirických referátov zo školských výletov, vyšla ako účelová publikácia *Naša tvorba o nás pre nás* pri štyridsiatom výročí maturity.

Nepamätám sa, kedy a ako sme sa rozprávali o našom budúcom vysokoškolskom štúdiu. Noge spočiatku asi uvažoval o viacerých možnostiach, ja naopak, na štúdium literatúry som sa orientoval dosť skoro a jednoznačne. Je to paradoxné, pretože málokto z záujemca o literatúru mal k nej taký obmedzený prístup ako ja. Knihy z obecnej knižnice som prečítal už v ľudovej škole, gymnaziálna ani mestská knižnica v Lučenci nemali takmer nič z novej literatúry, navyše aj to, čo kedysi vlastnili, bolo značne vybrakované počas horthyovského režimu. Literárnohistorické (literárnovedné) práce som v nich neobjavil, neviem, akým zázrakom som sa dostal aspoň ku Krčmérymu. Kupovať vlastné knihy pre sedliackych chlapcov bolo vtedy takmer nemysliteľné. Preto som čítal doslova všetko, čo sa mi dostalo do ruky, i keď som tomu nemohol veľmi rozumieť (Bratov Karamazovovcov napríklad v sekunde).

Nogeho situácia bola možno o niečo lepšia, ale tiež nie dobrá. Navyše počas celých štyroch rokov sme nemali slovenčinárov na primeranej úrovni. V rokoch po vojne nebolo učebníc. Slovenskú literatúru prednášali nám z toho, z čoho sa kedysi sami učili, neraz i bez skutočného ovládania problematiky.

Podľa osnov sa napríklad museli prebrať i základy poetiky. Pani profesorka nám nejaké poučky a príklady nadiktovala. Pretože som vtedy čítal hodne poézie a navyše som vlastnil i Brtňovu *Poetiku* a štylistiku, odpovedal som svojimi formuláciami a na konkrétne básnické „figúry“ som uvádzal iné príklady ako nadiktovala pani profesorka. Memorovanie sa mi totiž vždy bridilo a navyše v otázkach poetiky som vtedy bol dosť „doma“. Pani profesorka však nevedela posúdiť, či odpovedám správne alebo či si bohapusto vymýšľam. Po citeľnom váhaní nakoniec moju odpoveď uznala, ale iba preto, že som mal povedieť študenta, ktorý sa intenzívne zaujíma o literatúru.

Keďže medzi maturitné otázky zo slovenčiny bolo treba zaradiť aj novšiu literatúru, odpovede na stanovené otázky (pre celú triedu) sme museli vypracovať my s Nogem a ešte s ďalším spolužiakom. Uvádzam tieto skutočnosti iba preto, že naše rozhodnutie študovať literatúru neovplyvnili profesori a že napriek svojmu rozhodnutiu sme boli vyslovene samoukmi. Napriek problémom so zháňaním literatúry možno aj relatívne sčítaní, ale bez väčšieho literárnovedného rozhľadu. O nejakých teoretických vedomostiach ani nehovoriac.

Bol by som nerád, keby z mojich slov vyplynulo, že sme na lučenskom gymnáziu nemali kvalitných profesorov a pedagógov. Takými boli predovšetkým riaditeľ Trnovský a náš triedny (vtedy ešte nedoštudovaný) profesor Alberty. Podľa všetkého bola ňou

i moja menovkyňa, slovenčinárka Gáfriková, ale tá u nás nikdy ani nesuplovala. Hoci medzi nami neboli nijaké príbuzenské vzťahy, zhoda mien zapríčinila, že som sa na vysokú školu nemal vôbec dostať. To však už predbieham.

Neviem, kedy sme si s Nogem povedali, že chceme ísť študovať literatúru. Pretože na mysli sme mali literatúru a až tomuto zámeru sme hľadali vhodnú „formu“. Do úvahy prichádzala filozofická fakulta, ale po stredoškolskej profesúre sme nijako netúžili. Z prehľadu prednášok na fakulte sme sa dozvedeli, že popri „učiteľskom“ existuje aj „odborný“ smer a v jeho rámci sme objavili kombináciu literárna veda – divadelná veda. Zhodli sme sa na nej. Nielen preto, že aj divadelné hry sú literatúrou, ale že obaja sme mali k ochotníckemu divadlu blízko. Ja len v dedinských podmienkach (ale s náročným repertoárom), Noge ako úspešný člen lučenského divadelného súboru Timrava.

Treba povedať, že napriek rozdielnemu sociálnemu pôvodu (Noge pochádzal z úradníckej a či poddôstojníckej rodiny, spočiatku bývajúcej vari v Ružomberku a potom v Bratislave) obaja sme boli vlastne dedičania. Počas školského roku (od kvarty po oktávu) Noge býval vždy u starej mamy vo Vidinej (asi 2–3 km od Lučenca). To komplikovalo i našu dopravu do školy, pretože autobusových spojov vtedy ešte nebolo. U starej mamy som ho párkrát i navštívil, rovnako ako on mňa v Gregorovej Vieske.

Už som spomenul, že som sa na vysokoškolské štúdium nemal vôbec dostať. Môj prijímací pohovor trval štyri a štvrt hodiny. Nesúvisí to priamo s Nogem, ale pre dobové pomery ho považujem za potrebné zaznamenať. Krížové otázky dvoch až štyroch „preverujúcich“ (všetko zväzáckych funkcionárov) sa striedali jedna za druhou a všetky naznačovali, že oni o pomeroch na lučenskom gymnáziu vedia viac ako ja, vrátane mojich myšlienok. Po vyše troch hodinách, keď „preverujúci“ kádrali aj lučenských profesorov a zisťovali môj názor na každého z nich, jeden nevydržal a vybuchol, či dobrý vzťah k nám, zväzákom, mala aj tá profesorka, ktorá s. Hraškoví dala štvorku zo slovenčiny. Išlo o už spomínanú profesorku Gáfrikovú.

Spomínaný súdruh bol superzväzák a ako taký z vyučovania sa ulieval. Pre svoju „angažovanosť“ si však automaticky nárokoval dobré známky. Nechodili sme do jednej triedy a nikdy som s ním nemal nijaký konflikt. Navyše išiel študovať do Sovietskeho zväzu (ako veľký ctiteľ vedeckého podvodníka Lysenka). Napriek tomu prišiel za ideovo seberovnými na filozofickú fakultu a nakydal na mňa všelijaké nezmysly. Potvrdil mi to neskôr i jeden z členov „prijímacej komisie“. (Takto puncovaný súdruh sa ani neskôr nestraťil; prežil všetky režimy, bol i poslancom slovenského parlamentu a dokonca kandidátom na prezidenta; dnes „iba“ veľvyslancuje vo Švajčiarsku.) Nakoniec ma na fakultu prijali, ale so zdôraznenou výstrahou, že si na mňa dajú dobrý pozor!

Z predpokladaného zápisu na kombináciu literárna veda – divadelná veda napokon nebolo nič. Divadelná veda sa totiž na FFUK prestala prednášať. Uvažovali sme o kombinácii literárna veda – estetika, ale usúdili sme, že absolvent takej kombinácie nemôže mať dostatočné základy pre literárnu históriu. Preto sme sa zapísali na kombináciu slovenčina – literárna veda.

Úroveň štúdia na FFUK – po vyhodení viacerých profesorov a zastrašení ďalších – bola vtedy úbohá. Nebyť hrozby, že po prerušení štúdia budem musieť narukovať, na fakulte by som asi nebol vydržal. Úzke osobné kontakty s Nogem však pretrvali po celé

vysokoškolské štúdium, hoci vyslovene dôvernými priateľmi sme sa nestali nikdy. Asi nebolo divadelné či filmové predstavenie, ktoré by sme neboli spolu navštívili.

Počas prázdnin – po treťom ročníku – sme museli absolvovať mesačnú odbornú prax. Ja som sa dostal do Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry (neskorší Tatran). Padol som im do oka a navrhli mi, aby som po skončení štúdia nastúpil k nim ako redaktor. Musel som dokonca nastúpiť ešte o niečo skôr, aby vydavateľstvo neprišlo o systematizované miesto. Noge po skončení štúdia nastúpil ihneď do Ústavu slovenskej literatúry SAV.

Práca v SVKL sa mi pozdávala, aj so spolupracovníkmi som bol spokojný. Ťažila ma iba skutočnosť, že som nedovzdelaný a pri plnom pracovnom zaťažení v SVKL na dohnanie vedomostí, ktoré nám nedala fakulta, nebol čas ani priestor. Pri jednej návšteve vo vydavateľstve Noge spomenul, že existuje čosi ako aspirantúra. Nevedel som, čo to je. Vyjadril sa približne v tom zmysle, že človek po tri roky dostáva štipendium, môže voľne študovať, urobiť len nejaké skúšky a napísať prácu. Reagoval som, že to nemusí byť zlé, ale ani vo sne mi neprišlo na um, že by to mohlo mať nejakú súvislosť so mnou.

Nikdy som sa nedozvedel, či Nogenho zmienka o aspirantúre bola náhodná a konal až potom, na základe mojej mimovoľnej reakcie, alebo či bol poverený sondovať môj postoj. Vtedy som už totiž publikoval nejaké recenzie (najmä v denníku Ľud), na ten čas dosť kritické, a práve na ich základe ma raz zavolala Zora Jesenská (vtedy vedúca ruskej redakcie v SVKL) a potichu mi povedala, že sa o nich zhovárala so svojím mužom a že azda v nás mladých je nádej, pokiaľ ide o objektívnejšie hodnotenie literárnych diel.

Vzhľadom na pre mňa skutočne okrajovú zmienku o aspirantúre som bol veľmi prekvapený pozvánkou na aspirantský pohovor (alebo vyzvaním, aby som si podal žiadosť o aspirantúru?). Bol som v zložitej situácii, pretože vtedy som mal ešte prílišné ilúzie o daktorých ľuďoch v SVKL. Tých ilúzií som sa zbavoval len postupne a zdĺhavo. (Literárnohistoricky by to boli zaujímavé fakty, ale o tie dnes nejde.)

Za to, že som sa mohol profesionálne venovať literárnovednej práci, vďačím teda jednoznačne Nogemu. (Čoskoro sa miestni a najmä okresní funkcionári z môjho rodiska kategoricky dožadovali môjho prepustenia z akadémie, ale to sem nepatrí.)

Noge dohliadal aj na primerané odmeňovanie jednotlivých pracovníkov. Vôbec od konca päťdesiatych až do začiatku sedemdesiatych rokov v Ústave bolo pomerne tolerantné a liberálne prostredie. Riaditeľ Kusý viaceré práce síce kritizoval pre nemarxistické postoje, ale nebránil ich publikovaniu. Až keď vyšla Válkova prvá zbierka a daktori sme písali o nej pozitívne, Rosenbaum nás kategoricky presviedčal, že to nie je socialistická poézia a vo vedení Ústavu presadil, že „mladí“ nesmú publikovať recenzie bez schválenia vedenia Ústavu. Toto uznesenie však nik z nás nerešpektoval, ale nik rešpektovanie ani nevyžadoval.

Azda aj istá liberálnosť pomerov viedla Nogenho k tomu, že vstúpil do strany (hoci prinajmenšom v mladších rokoch bol nábožensky založený). Istú úlohu zohrali asi aj osobné ambície. Už v 60. rokoch sme ho neraz podpichovali, že sa chystá stať sa raz riaditeľom. Keby bolo k tomu došlo, iste by to nebolo zlé riešenie. Medzitým však došlo k udalostiam r. 1968 a v ňom sa Noge nesprával ako pragmatik (na rozdiel od daktorých). Svoje stanovisko otvorene formuloval aj na plenárke Zväzu slovenských spiso-

vateľov v decembri 1968. To viedlo k jeho vylúčeniu zo strany a – ako sa zdalo – aj k ohrozeniu jeho vedeckej práce.

V r. 1972 sa ho veľmi dotklo, že Marianna Mináriková vo svojej knihe o Kukučínovi pristúpila na vynútený kompromis, že pri odvolávkach na Nogueho nebude uvádzať jeho meno, ale iba názov diela (pravdou je, že uviedla i meno, ale iba pri prvom citovaní). Jej kompromis rozhorčene komentoval i Kusý, kým ja som v danej situácii jej riešenie považoval za akceptovateľné. Medzitým existenčne ohrozenejšími ako vylúčení stranníci sa stali nestraníci „im na roveň postavení“. V prvej polovici roku 1973 Noge i Kusý na mňa viackrát naliehali, aby som zašiel poprosiť Válka. Okrem iného by to bolo znamenalo kajať sa i za to, že som sa zastal popredných spisovateľov vylúčených zo Zväzu, čiže schváliť ich vylúčenie.

Po mojom vyhodení z akadémie naše kontakty zoslabli. Stretávali sme sa fakticky len na hokeji, kde sme mali dlhé roky permanentky (Noge, P. Števec a ja). Niekedy sa k nám pripojil i L. Ťažký a M. Nadubinský. Po hokeji sme sa niekedy zastavili na dve deci vína a pokračovali v rozhovore. Raz som Nogemu vyčítal, že márne čas recenzovaním podenkových normalizačných literárnych diel namiesto sústredenia sa na literárno-vednú prácu. Odôvodňoval to tým, že chce mať pocit, že drží prst na súčasnom literárno-vednom dianí. Aj naše „hokejové“ kontakty sa však prerušili, keď Mináč napísal paškvil proti Solženicynovi a moji dvaja spolubesedníci nie že by ho boli kritizovali, ale začali sa ho zastávať. To už bolo na mňa priveľa.

Ak som si pri odchode z akadémie (v polovici júla 1973) myslel, že sa na vzťahu mojich dlhoročných kolegov ku mne nič podstatné nezmení, veľmi som sa mýlil. Odmietnutím podať sebakritiku a odchodom z akadémie som síce niekoho z bývalých stranníkov nepriamo zachránil (dôležitý bol počet „nehodných“, ktorých sa Ústav zbavil), ale stykanie sa so mnou sa stalo v istom zmysle nebezpečným. Prácu v Univerzitnej knižnici (na anotovanej bibliografii príspevkov v starých kalendároch) mi síce nebolo prečo závidieť, ale chybou bolo, že po skončení práce som mohol ostať v študovni a i keď veľmi obmedzene, ale predsa len pokračovať v štúdiu a vo vedeckej práci.

Slovenskí realizátori „normalizácie“ (aj v literárnej vede) si mysleli, že sovietske ovládanie strednej Európy potrvá prinajmenšom sto rokov. Nepodriaďiť sa mu znamenalo – v lepšom prípade – ostať doživotným outsiderom a na to mal málokto odvahy. Viacerí teda vytvárali „kultúrnu politiku“ po vzore orientálnych satrapov a kruto účtovali s každým, kto sa bezvýhradne nepodvolil ich svojvôli. Sadistické sklony ministra Válka boli síce známe už predtým, ale nepochybne naplňal aj požiadavky svojho „veľmi dobrého priateľa“, poradcu a „pravej ruky“, ktorý sa verejne priznal, že ma „prenasleduje a prenasledovať bude, pretože...“ Uvádzané dôvody boli rozdielne podľa toho, či nimi svoje konanie ospravedlňoval v kruhu rodinných priateľov alebo v Ústave.

Hoci som v Univerzitnej knižnici prišiel do úplne cudzieho prostredia, kde ma nikto nepoznal, vedenie knižnice dlho vzdorovalo ministrovmu nátlaku na moje vyhodenie. Po straníckej linke si zistilo, že nejde o akciu predsedníctva ÚV KSS, ale že sa jeho členovia nechcú miešať do Váľkových kompetencií. Až keď Válek pohrozil, že prepustí riaditeľa UK (nedlho pred penziou), ak ma on nevyhodí, vedenie UK sa so mnou dohodlo na urýchlennom prerušení pracovného pomeru. Mal som si vybrať len nevyčerpanú dovolenku.

Zhodou okolností v deň, keď k tomuto rozhodnutiu došlo (na prelome apríla a mája 1974), stretol som Nogeho. Oznamoval som mu, že konečne s. Šmatlák bude môcť pokojne spávať – prostredníctvom manželky alebo sestry – dosiahol svoj cieľ. Pravdu povediac, čakal som, že mi Noge ponúkne nejakú pomoc (preklady z češtiny, ruštiny či editorskú prácu), ale bol to už iný Noge ako kedysi. Hľadel na mňa ako na „nenormalitu z prastarého sveta“, ktorá menovanému súdruhovi neodôvodnene krivdí. Iný dávny známy (možno aj priateľ?) mi nedlho pred prepustením z UK sľuboval, že on – ako vyškrtnutý straník – si pre prípad prepustenia z akadémie zabezpečil isté relatívne dobré miesto, že mi ho v prípade potreby prepustí. Na dvojnásobný prísľub však „zabudol“, alebo sa zľakol, že by sa jeho pomoc mohla prípadne prezradiť.

Noge sa ozval až koncom júna (telefonicky). Nesmierne ho zaujímal, kde robím, pretože z dačoho predsa musím žiť. Keď som mu odmietol prezradiť moje nové pracovisko (ak predtým napríklad Hamada v kruhu známych prezradil prísľúbené miesto, niekoľko takýchto prísľubov hneď bolo bezpredmetných), veľmi sa urazil. V Ústave potom rozširoval, že sa so mnou nedá rozprávať, ba i čosi o mojej nenormálnosti.

Aby som mu však nekrivdil. Po nástupe „normalizačného“ vedenia v Ústave (Rosenbaum – Šmatlák) sa voči mne vytvorila veľmi čudná atmosféra. Keď sa po mojom vyhodení z UK Henrich Pifko v úzkom kruhu obrátil na Matušku, že to je už priveľa, čo sa so mnou robí, aby zakročil u svojich známych v môj prospech, Matuška úplne podráždene reagoval, že to nie, aby to od neho nik nežiadal. Keď videl nechápavú reakciu, vytiahol peňaženku a povedal, že ak mi treba finančne pomôcť, je ochotný – a vytiahol päťdesiatku. Pritom Matuškov ešte v r. 1971, pri oneskorenej oslave jeho šesťdesiatky, veľmi záležalo na mojej osobnej účasti!

Zamestnanie mi pomohla nájsť osoba takmer úplne neznáma. Poprosila Ing. Štefana Potúčka, riaditeľa pobočky istého stavebného ústavu, či by ma nemohol zamestnať. Až po vrátení kádrových materiálov po r. 1989 som sa dozvedel, že tak urobil napriek nesúhlasu ústredia v Prahe a navyše v r. 1979, keď ma na nátlak ŠtB musel prepustiť, umožnil moje prijatie na Mestskej správe SŠÚ tým, že mi z kádrových materiálov odstránil najkompromitujúcejšie doklady.

S Nogem som sa potom stretol až v roku 1976 pričinením môjho otca, ktorý nevedel nič o zmenách v správaní mojich bývalých kolegov. Kedykoľvek sa – predtým – pracovníci ÚSL zúčastnili na nejakom kultúrnom alebo vedeckom podujatí v Novohrade, neobišlo sa to bez zastávky v mojom rodisku. Predovšetkým kvôli domácej jablkovici a slivovici. Počas prechádzky po Bratislave stretol mojich bývalých kolegov a nič netušiac o ich premenách, pozval ich na návštevu. Okrem Nogeho prišiel i Kusý a P. Števček. Dal som si záležať, aby som sa nedotkol háklivej témy. Oni zrejme tiež. Zhodou okolností práve vtedy vyšiel 4. zväzok akademických Dejín slovenskej literatúry, v ktorých najmä Kusý prebral celú koncepciu i štylizáciu jednej mojej práce, vrátane úryvkov z listov, ktoré sa stratili a z ktorých existujú len moje excerpty. Neuvádzanie môjho mena by som mu určite nebol zazlieval. Že však v celom texte neexistoval ani náznak, že by sa opieral o prácu niekoho iného a že nevyužil ani možnosť povedať aspoň slovo „prepáč“, to ma predsa len nemilo prekvapilo. Najmä vzhľadom na jeho rozhorčenie z r. 1972.

S Nogem som sa potom stretal už len výnimočne, na ulici. Išlo iba o pár formálnych slov, s výnimkou jedného prípadu. Pripomenul som mu, že veď v predchádzajúcich rokoch sa aj on vyjadroval kriticky o niekdajšom politickom dianí. Hlboko sa ho to dotklo a podráždene odpovedal, že jemu i vtedy išlo o socializmus.

Pri jednom náhodnom stretnutí som mu ešte povedal, že príliš podlieha tlaku doby. To sa ho dotklo vari ešte viac a domnievam sa, že sa to spočiatku prejavovalo i na jeho správaní po mojom návrate do akadémie.

Keď som sa v marci 1990 vrátil do Ústavu, s Nogem som sa stretol na schôdzi oddelenia, ktorého bol vedúcim. Neprivítal ma, ani nepredstavil (v oddelení bolo viacero ľudí, ktorých som nepoznal a zrejme ani oni mňa). Asi sa spolu s Kusým obávali, že po radikálnej zmene pomerov budem mať nejaké neprimerané nároky. Žiaľ, už vtedy bol chorý a asi si uvedomoval, že vlastne svojím spôsobom aj on bol obeťou doby. Nasvedčoval by tomu i jeho rozhovor pri šesťdesiatke, v ktorom napísal, že keby „nebol priveľa času strávil hľadaním všelijakých atribútov realizmu, vrátane socialistického“, mohol urobiť všeličo pozitívnejšie, najmä monografiu o svojej obľúbenej Timrave.

Zhodou okolností jednou z posledných Nogeho prác (ak nie vôbec poslednou) je recenzia mojej knihy *Próza Slovenskej moderny* (Národná obroda, 24. 8. 1993). Možno ju považovať aj za akési zmierlivé podanie ruky, napriek tomu, že východiskom knihy bola vlastne polemika s jeho tvrdením, že autori Slovenskej moderny v próze nevytvorili dielo výraznejšie odlišné od kukučínovského typu prózy. „Klobúk dolu“ dáva dokonca i pred mojimi životnými postojmi, ale to už nie je dôležité.

Začiatkom októbra 1993 bol som oberať jablká v záhrade v Gregorovej Vieske. Ešte sa mi hádam nestalo, aby som niekedy tak intenzívne a tak často myslel na niekoho, ako vtedy na Nogeho. Myšlienok naňho som sa jednoducho nevedel zbaviť. Keď sme sa na druhý deň vrátili do Bratislavy, dozvedeli sme sa, že už nie je medzi živými...

Nebyť Nogeho choroby a predčasného skonu, stav slovenského posttotalitného literárnovedného výskumu mohol mať iné rozmery, parametre i kvalitu. Pretože sotvaktó z dnešných aktívnych literárnovedných pracovníkov mal také predpoklady pre koncepčné a materiálovo podložené myslenie ako on!

Spoločný literárny historik, kolega a priateľ

ŠTEFAN DRUG, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

Začnem celkom osobne. Na bratislavskú Filozofickú fakultu UK som sa zapísal v najhoršom možnom období – v jeseni 1950 – keď už komunisti mali moc pevne v rukách, keď sa už rozbíhala mašinéria hrdelných procesov, rástol počet pracovných táborov, o existenciu sa museli triasť všetky vrstvy obyvateľstva, nik nemal istotu, či sa neočítne medzi postihnutými. Mal som neuveriteľné šťastie, že som sa dostal do jedného študijného krúžku (kombinácia: literárna veda – slovenčina) s poslucháčmi príbuzných krvných skupín: s Kornelom Földvárom, hľtačom kníh a neúnavným vtipkárom, neskorším redaktorom Kultúrneho života, ale v polovici tretieho ročníka „odveleným“ do vojenského trestaneckého útvaru; s Michalom Gáfrikom, hrdým novohradským vrchárom